

До питання про історію виникнення і діяльність Гуцульської Республіки

Микола Вегеш / Mykola Vehesh¹,
Ірина Люба Горват / Irina Liuba Horvat²

About the history of the origin and the activity of the Hutsul Republic. *The article researches actual issues of the national struggle of the Transcarpathian Ukrainians for independence and the reunification of their land with Ukraine. The article also proves that long before the collapse of the Austro-Hungarian monarchy there have been established a close relationship between the representatives of the political elite of Transcarpathia and the government of the West Ukrainian People's Republic. A special attention is paid to the formation and the activity of the Hutsul Republic in Yasinia. The article also highlights the campaign of the Ukrainian Galician Army to Sighetu Marmatiei.*

Despre problematica privind istoria înființării și activitatea Republicii Huțule. *În articol sunt dezbătute subiecte de actualitate privind lupta de eliberare națională a ucrainenilor transcarpatici pentru independență și reunificarea Ucrainei. Se demonstrează că, cu mult timp înaintea prăbușirii monarhiei austro-ungare, s-au stabilit relații strânse între reprezentanții elitei politice a Transcarpatiei și guvernul Republicii Populare de Vest a Ucrainei. O atenție deosebită este acordată apariției și activității în Republica Huțulă din Yasinia, fiind scoasă în evidență campania Armatei Ucrainene Galițiene spre Sighetu Marmatiei.*

Keywords: *national liberation struggle, West Ukrainian People's Republic, Campaign, Sighetu-Marmatiei, Ukrainian Galician Army.*

Cuvinte cheie: *lupta de eliberare națională, Republica Populară a Ucrainei Occidentale, campanie militară, Sighetu Marmatiei, Armata Ucraineană Galițiană.*

Ще задовго до розпаду Австро-Угорської монархії, в 1915 р., Августин Штефан за дорученням Августина Волошина поїхав до Відня і мав розмову з відомими українськими політичними діячами Є. Петрушевичем, К. Трильовським, Л. Бачинським і С. Смаль-Стоцьким. У своїх спогадах він так передав розмову з Кирилом Трильовським: «Ми хочемо обновити Галицько-Волинську державу під назвою Західно-Українська Республіка. До нас мають належати Галичина, Волинь, Буковина та Угорська Україна. – А що з Києвом? – Само собою, ми хочемо з'єднання всіх українських земель до матері, до Київської Русі в одну державу. Але в Київській Україні ситуація є непевна, і тому злуку треба відсунути на пізніше. – Не думаю, що в Мара-

¹ Микола Вегеш, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політології і державного управління Ужгородського національного університету, Україна
Mykola Vehesh, prof. univ., dr., șeful Catedrei de Științe Politice și Administrație Publică din cadrul Universității Naționale din Ujgorod, Ucraina

² Ірина-Люба Горват, др., науковий співробітник II Повітового музею Сату Маре, Румунія, e-mail: hrtvira@mail.ru
Irina-Liuba Horvat, dr., cercetător științific II, Muzeul Județean Satu Mare, România, e-mail: hrtvira@mail.ru

мороші будуть любити Україну без Києва. – Соборну Україну проголосимо, коли на те прийде час. А ви в Угорській Україні говорите про Соборну Україну, тобто відразу про Київ...»³.

На той час закарпатські політичні діячі притримувалися різних орієнтацій, проте в центрі нашої уваги буде лише проукраїнська, яскравими представниками якої окрім Августина Волошина та Августина Штефана також були брати Михайло і Юлій Брацайки, Степан Ключурак, Вікентій Шандор та ряд інших. Вони прагнули налагодити контакти з лідерами національно-визвольного руху в Східній Галичині, виробити спільну програму дій. Аналогічну позицію займали також Є. Петрушевич, Д. Вітовський та інші в майбутньому керівники ЗУНР.

Відомо, що Хустська народна рада, яка утворилася в Закарпатті й була найбільш активною, встановила досить тісні стосунки з урядом ЗУНР і через своїх кур'єрів, зокрема Дмитра Німчука, передавала інформацію до Станіслава. Відбувалися також відвідування галицькими представниками Закарпаття. В газеті «Нова свобода» були опубліковані спогади одного з помічників Євгена Петрушевича Йосипа Дудикевича, який у часи Карпатської України виконуватиме обов'язки голови Української національної ради у Воловому: «На засіданні приймає президент д-р. Петрушевич делегацію Угорської України. Сей час, чи радше бігом аудієнції дістаю приказ у президента Петрушевича, де застаю обох делегатів, з якими мене знайомить президент. – Ви служили в Сиготі довгий час? – Так, пане президенте. – Поїдьте з делегатами Угорської України до Сигета, там має бути засідання першої Народної ради. Поінформуйте, яка ситуація. Ідьте як приватна особа, але якщо треба виступити офіційно, виступіть. Одно лише, в мундири старшини не їдьте, щоб не попали в конфлікт з мадярськими урядами...»⁴.

Після розмови з Є. Петрушевичем «всі перейшли до секретаря військових справ Вітовського... Я ознайомився ближче з моїми майбутніми товаришами подорожі, перебрався в цивільну одягу, а ввечері коло год. 7 повів нас поїзд на Яремче, Ворохту до Ясіня... Коло 4-ої рано заїхали до Сигота»⁵. Про участь галицьких українців у подіях 1918-1919 рр. в Закарпатті писав і Вікентій Шандор. На його глибоке переконання «приєднання Закарпаття до України було можливе тільки міліарною силою та що українські сили були тоді на таку акцію ослабі»⁶. Секретар закордонних справ ЗУНР Лонгин Цегельський підтвердив контакти між представниками Закарпаття і ЗУНР: «В січні 1919 р. з'явилася до Президії УНРади в Станіславові двочленна де-

³ Штефан Августин, *За правду і волю: Споми́ни і де́що з історії Карпатської України*. Книга друга. Торонто: Карпатський дослідний центр, 1981, 384 С.; *Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців*, Під ред. М. М. Вегеша, Ужгород: Видавництво «Карпати», 2002, С. 104.

⁴ *Нова свобода*, 1939, 1 січня, Бухарест.

⁵ *Там же*.

⁶ Шандор Вікентій, *Закарпаття. Історично правний нарис від IX ст. до 1920*, Нью-Йорк: Карпатський Союз, 1992, С. 191.

леґація із Закарпаття – Степан Клочурак і майор Євген Пуза, як старшина армії Західньо-УНРеспубліки. На засіданні УНРади Клочурак виступив з промовою, що Закарпаття хоче приєднатися до ЗУНРеспубліки, що УНРада з ентузіазмом прийняла. Обидва члени делегації – представники Закарпаття – були прийняті як повноправні члени УНРади»⁷. Про Євгена Пузу Степан Клочурак писав: «Він вже тоді був переконаний, що Австро-Угорська монархія розпадеться, бо чехам Антанта визнала право на самостійність, а поляки доб'ються самостійности. Мадярщина також має невеселі вигляди, бо хорвати й словінці із сербами створять самостійну державу, а румуни із Семигороду і наші з Мараморощини напевно з'єднаються з Румунією. «А що буде з нами?». На цей мій запит він відповів: «Якщо Галичина визволиться, напевно й нас, українців, не залишать, ми ж один народ. Це було б одиноким справедливим рішенням для нас»⁸. Відносини між закарпатськими гуцулами і керівництвом ЗУНР покращилося після проголошення Гуцульської республіки, на що звернув увагу один з найкращих біографів Степана Клочурака Микола Мушинка: «Як тільки життя в Ясіні увійшло у свої мирні колії, Степан Клочурак разом з Іваном Климпушем виїхали у Станіслав, щоб поінформувати уряд Західньої Української Народної Республіки про рішення Ясінянської УНР приєднатися до України. Прийняв їх тодішній прем'єр-міністр Сидір Голубович. Посланці Закарпаття детально поінформували його про події в Ясіні та передали йому копію протоколу зборів від 8-го листопада, запевнивши найвищого представника уряду ЗУНР, що до України хочуть приєднатися не тільки ясінянські гуцули, але й всі русини-українці Закарпаття. Прем'єр Голубович під час аудієнції привітав ініціативу гуцулів, однак пояснив, що з огляду на несприятливу ситуацію на польсько-українському фронті, Україна не спроможна надати Закарпаттю військову допомогу, без якої воно навряд чи вирветься з пазурів Угорщини. Цю справу, на його думку, спочатку треба належно спротагувати не лише на Закарпатті, але й в Україні та в Європі...»⁹.

Із вищеназваного випливає кілька незаперечних висновків: 1) контакти між політичними діячами Закарпаття і Східної Галичини існували постійно, задовго до розпаду Австро-Угорської монархії; 2) проукраїнська закарпатська еліта чітко заявила про своє бажання жити в єдиній Українській державі; 3) керівництво ЗУНР не займало чітку позицію щодо злуки Закарпаття, що пояснювалося молодістю молодої держави та складною міжнародною обстановкою в тогочасній Європі. Разом з тим, керівники ЗУНР допустили появу українських січових стрільців у Закарпатті та спричинилися до організації військового походу до Сигета. Однак повернемося до виникнення і діяльності Гуцульської республіки, яка на той час займала найбільш радикальну позицію стосовно входження краю до складу України.

⁷ Цегельський Лонгин, *Від легенди до правди*, Нью-Йорк, Філадельфія, 1960, С. 246-248.

⁸ Клочурак Степан, *До волі*, Ужгород: Поліграфцентр Ліра, 2009, 85 С.

⁹ Мушинка Микола, *Лицар волі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Клочурака*, Ужгород, 1995, С. 13.

Хоча Гуцульська Республіка проіснувала недовго, та й кінець її був трагічним, однак саме вона стала предтечею Карпатської України кінця 30-х років. Під час революційних боїв 1918-1919 рр. формувалася свідомість закарпатських українців, яка досягла своєї кульмінації напередодні Другої світової війни. На Гуцульщині, у найбільш революційному куточку нашого краю, найсвідоміша частина карпатських русинів недвозначно заявила, що хоче жити разом із усім українським народом у єдиній Українській Соборній державі. Ідея створення республіки виникла в принципі стихійно. Після повернення до Ясіні колишніх вояків австро-угорської армії почали створюватися загони міліції. Очолити їх довірили колишньому офіцеру Степанові Клочураку, який мав неабиякий авторитет серед своїх краян. Додамо, що в цьому куточку краю були розквартировані угорська жандармська станція, прикордонна міліція. Ясінянські патріоти після обговорення ситуації (а вона була незрозумілою) вирішили роззброїти місцеву угорську жандармерію, а на місце угорського старости призначити українця Дмитра Іванюка. Роззброєним угорцям дозволили вільно від'їхати з Ясіні.

Вже на перших порах свого повстання ясінянці, очолювані С. Клочураком, виявилися дисциплінованими: було взято під охорону все майно, гроші, які зберігалися в сільській касі тощо. В Ясіню запроваджувався новий порядок, починалося нове життя.

Розпад великої Австро-Угорської імперії призвів до можливості вільного, незалежного розвитку Австрії та Угорщини. Що стосується останньої, то її уряд, про що вже говорилося вище, обіцяв широкі автономні права закарпатцям. До Ясіні прибув окружний начальник тодішньої потиської (рахівської) округи Степан Тиводар, за походженням українець. Він приніс радісну звістку, що угорська влада нібито готує закон, який дасть русинам автономію (мова йде про закон № 10 «Руська Країна»). Навіть поверхове знайомство з цим законом свідчить про значимість поступок, на які погодився піти новий угорський уряд. А як на нього зреагували ясінянці? Антін Кущинський писав, нібито в Ясіню С. Тиводару заявили, що народ виявив бажання приєднатися до України, а тому ніяких угорських радників присилати не потрібно¹⁰.

8 листопада 1918 р., у день святого Дмитра, відбулися збори всього населення Ясіня. До речі, жодного контролю за їх ходом не було. Відкрив збори і привітав присутніх Дмитро Іванюк, попросивши керувати ними С. Клочурака. Виступ його був надзвичайно емоційним, патріотичним й діловим. «... Я впевнений, – говорив С. Клочурак, – що між членами ради не буде опору, у всіх нас є одна мета, одна ціль – з'єднатися зі своїми кровними братами українцями, з'єднатися з Україною. Але щоб ніхто не сумнівався у цьому, я ставлю це питання на голосування: хто за з'єднання з Україною,

¹⁰ Кущинський Антін, *Закарпаття в боротьбі: спогад*, Буенос-Айрес: В-во Юліана Середяка, 1981, С. 23.

До питання про історію виникнення і діяльність Гуцульської Республіки

хай піднесе руку! Жодного голосу проти не було. Перед присутніми також виступили місцеві активісти В. Климпуш, Д. Іванюк, К. Рищук. Іван Марусяк запропонував прийняти рішення про відокремлення від Угорщини і зв'язатися з Галичиною. Результатом зборів було обрання місцевої ради із 42-х членів. За пропозицією С. Клочурака щойно створена організація дістала назву «Українська Народна Рада в Ясіню»¹¹.

Після виборів Рада зібралася на перше засідання, під час якого були обрані люди на ряд важливих посад: Микола Сабатюк – секретар Ради, Дмитро Іванюк – староста, Юрій Кабалюк – заступник старости, Степан Клочурак (молодший), Дмитро Іванюк, Микола Сабатюк, Юрій Падотяк, Степан Клочурак (старший), Іван Дактовецький, Василь Климпуш, Іван Марусяк, Юрій Кабалюк, Іван Тимчук, Кирило Рищук, Степан Бондарюк – члени «Головної управи». Ці 12 осіб і були фактичними керівниками громадсько-політичного життя в Ясіню. На засіданні Ради було вирішено доручити С. Клочуракові передати урядові ЗУНР рішення ясінянських гуцулів про возз'єднання з Україною. Народна Рада створила ряд комісій, голови яких були зобов'язані звітуватися перед Головною управою. Ось їх склад: Іван Пасулько – шкільна комісія, Іван Тимчук – лісова, Степан Колочурак (батько) – лісових робіт, Василь Климпуш – торгівельна, Юрій Кабалюк – харчова, Дмитро Іванюк – адміністративна, голова ради, військова. Євген Пуза запропонував створити Гуцульську народну оборону. Однак, для того, щоб це здійснити, належало ліквідувати угорську військову залозу в Ясіня. За порадою Д. Вітовського, делегати із Ясіня зустрілися з окружним комендантом Коломиї, від якого довідалися, що планується військова експедиція на Закарпаття. Військові відділи УГА повинні були вирушити зі Станіславова на Стрий, а далі – на Мукачево. Домовилися, що друга група буде організована в Коломиї й її направлять через Ворохту на Ясіня. Тим часом румунські військові частини вже рухалися у напрямку Мараморош – Сігета. І їх належало випередити. Саме з цим і пов'язане прискорення походу галицьких січовиків.

6 січня 1919 р. в окружній команді в Коломиї, за цілковитої таємниці, було організовано відділ (до групи увійшли поручик Петро Зволинський, чотарі Євген Лоповецький, Юрій Циганко, Степан Забачинський). Відправлення групи призначили на 7 січня – перший день Різдва Христового.

В завдання групи входило: захопивши Ясіня, сформувати відділ добровольців-гуцулів і рушити на Мараморош – Сігет, захопити його, об'єднатися зі Станіславівською групою військ, яка мала вийти на Мукачево. Всі червоні угорські загони на лінії Ясіня-Сігет потрібно ліквідувати. «Зранку 7-го січня, – пригадував очевидець, – усі зійшлися в казармі 36-го полку ім. гетьмана Мазепи і почали готуватися до відправлення. Групи склалися з трьох старшин, шістьох підстаршин, чотирнадцятьох стрільців та двох ясінянських гуцулів, які повинні були виконувати обов'язки

¹¹ Клочурак Степан, *Названа праця*, С. 98-100.

провідників і зв'язківців. Разом – 25 чоловік, озброєних карабинами, пістолетами й ручними гранатами. Тимчасову команду над групою перебрав чотар Забачинський. Того ж вечора група виїхала до Ясіня»¹².

За домовленістю з ясінянською делегацією і військовими з Коломиї, повстання було призначено в ніч із 7 на 8 січня. Звечора 7 січня – в перший день Різдва – ясінці, як годиться, колядували. Переходячи від однієї хати до іншої, група «колядників» остаточно узгоджувала організаційні моменти. Приблизно в той же час група, що приїхала з Коломиї, роззброїла прикордонників в Лазенщині – за 7 км від Ясіня. Залишивши там невелику залозу, решта групи вирушила до Ясіня. Об'єднавшись, обидві групи напали і обеззброїли угорських солдатів, що охороняли залізничну станцію та інші об'єкти. Повстанці захопили казарму і заарештували солдатів, що були в ній. Скільки було заарештованих? Дослідники і мемуаристи наводять різні цифри. Сучасний дослідник М. Болдичар пише про 500 угорських солдатів і офіцерів, Ю. Химинець – про 250, а А. Кущинський твердить, що в полон потрапило 187 вояків на чолі зі своїм капітаном¹³.

Відразу після захоплення повстанцями Ясіні – 8 січня 1919 р. оголошено про збройний наступ проти угорців із метою звільнення території Потисся аж до Сигету. Організацію добровільних частин узяв на себе Іван Климпуш. Того ж дня прибуває поручик Зволинський, якого зустрічають із військовими почестями. Далі події розгорталися так: 9-го січня з Косова прибуває сотня галицьких стрільців з двома кулеметами під командуванням поручика Миколи Саєвича та чота з Коломиї під проводом хорунжого Білецького. Прибуває поручик Воробець і очолює тактичний провід. Чотар Герасимович бере на себе організацію пропаганди.

Війська виступили 14 січня. Після короточасних сутичок захопили ряд населених пунктів, у тому числі й Рахів. Під час боїв були втрати в українському війську (один чоловік загинув, а кілька січовиків були важко поранені). Надвечір, 14 січня, до вже визволеного Рахова прибув із Коломиї ешелон із двома польовими гарматами під командуванням поручика Ярослава Гафтуняка. В Рахові залишено невелику військову залозу під командуванням підхорунжого А. Перги, а основні війська рушили далі. Вранці, 15 січня, захоплено Требушани (нині Ділове) і Великий Бичків. Українське військо наблизилося до Мараморош – Сигета. Відзначимо, що населення цього регіону привітно зустріло повстанське військо. Зокрема, біля села Вільховатого передовий відділ зустрів групу місцевих жителів на чолі з священиком, які рухалися їм назустріч. Значна частина місцевих приєдналася до повстанців, за що священик їх благословив.

Після звільнення В. Бичкова там відразу почали формуватися добровільні гуцульські частини, які мали вирушити у напрямку на Хуст. Однак

¹² Забачинський Степан, *Випад Галицького війська на Закарпаття*, Літопис Червоної Калини, 1932, Ч. 7-8.

¹³ Вони боронили Карпатську Україну, С. 109.

до цього справа не дійшла: завадили трагічні події 17 січня. Місто Мараморош – Сігет було, практично, здано українським військам без бою. На залізничному вокзалі гурт студентів-українців зустрів повстанські війська піснею «Ми, гайдамаки». Під звуки військової сурми піднісся на вокзалі український прапор, гарне жовто-блакитне полотно, що його подарувала група коломийської інтелігенції. Провід війська перебирає поручик Денис Маер-Михальський. Він намагається піти на дипломатичне зближення з румунами. Для цього вступили в телефонні переговори. Поручик Гран, ад'ютант командуючого румунської бригади, повідомив, що 17 січня румуни вишлють парламентаріїв для порозуміння в справі Сигета і взагалі відносно взаємин між румунськими і українськими військами. Саме тому українським воякам було дано наказ не стріляти при наближенні парламентаріїв.

Проте, в ніч на 17 січня, двотисячне румунське військо напало на наполовину менше українське, яке, до того ж, не було готовим до бою. Ці події досить детально описані очевидцями. Очевидці згадують: «Я брав участь у експедиції на Підкарпатті з сигітською групою сотника Дениса Маера-Михальського, яка виїхала з Коломиї. В складі тої групи була і сотня уgro-українських гуцулів-добровольців під командою чотаря Поповецького, одна сотня гуцульських стрільців. С. Забачинський правив нею, та кілька батарея артилерії... Після захоплення Сиготу в цьому старовинному українському місті було встановлено українську владу. 17 січня з боку Надь-Бані розпочали наступ румуни. Оскільки виразний наказ Окружної команди в Коломиї і забороняв у разі наступу румунів входити з ними в конфлікт, і зобов'язував увійти з ними в переговори, група не розпочала бойових дій... З румунами не можна було домовитися, і тому на наказ одного зі старшин групи поручика Воробця група почала виготуватися до відвороту. Ввечері 17 січня група виїхала залізничним транспортом із Сиготу. В дорозі до станції Мігеш-Комори румуни почали обстріл транспорту. Почався бій, в результаті якого потрапило в румунський полон 20 старшин та приблизно 400 стрільців. Загинули тоді четар Поповецький, четар Гадоталюк, були ранені поручик Воробець, четар Посацький, четар Ковач, хорунжий Циганюк. Полонені перебували 9 місяців у румунській неволі, звідти 14 жовтня 1919 р. за дозволом румунської влади переїхали на Україну 19 старшин і 320 стрільців...»¹⁴.

Необхідно констатувати, що учасники тих подій дають різні трактування, зокрема про Сигетський похід. Так, учасник тієї ж виправи поручик Степан Глушко пригадував: «Дня 12 січня 1919 року одержав я наказ Окружної військової команди до виїзду на Карпатську Україну для підтримки поручика Віктора Воробця. Виїхав з моєю сотнею також сотник в напрямі на Сигіт. Моїм завданням було роззброєння мадярських жандармів, які зовсім не робили ніякого опору. Наші відділи зайняли Сигіт

¹⁴ Забачинський Степан, *Мараморош-Сигетська Кампанія: Як галичани займали Карпатську Україну*, Стрілець, 1991, С. 78-80.

16 січня 1919 року. Команду міста передали команди групи мені. Вночі з 16 на 17 січня почався бій з румунами. Наші частини направлялися на залізнодорожну станцію. Тут ми зустріли сотника Д. Маєра-Михальського, який був комендантом цілої групи. За приказом В. Воробця почався відступ і вагонування до від'їзду. Наказ був для мене незрозумілий. Сотник Маєр-Михальський і сотник Саєвич зайняли місце біля машиніста. Коли ж ми виїхали із Сиготу, румуни розпочали обстріл нашого транспорту. Як виявилось далі, частини залізнодорожної колії були зірвані. В результаті бою біля 200 стрільців вбитих чи ранених, інші потрапили в полон. У полоні румуни трактували нас, як більшовиків, пограбували й відібрали одяг, чоботи, гроші. По кількомісячному перебуванні в полоні нас звільнили і відставили на Дністер...»¹⁵.

Про цю експедицію згадує і сотник Микола Аліськевич. Він пише, що «дня 14 грудня 1919 року в часі, коли Секретаріат був у Тернополі, вислали його як представника уряду з дорученням полковника Д. Вітовського до Будапешта. Завдання полягало в закупці зброї, амуніції, одягу в обмін на нафту. Наслідком місії був підписаний договір, на основі якого угорський уряд мав доставити 20 млн. набоїв для рушниць, 500 кулеметів, значну кількість гарматних набоїв, взуття, тощо. Одночасно сотник Аліськевич склав заяву про взаємний ненапад та дотримання мирних відносин стосовно угорського уряду. Повертаючись до Тернополя, він не застав уже там Державного Секретаріату, який перебрався до Станіслава. Під час засідання Ради Державних Секретарів подав звіт про результати переговорів у Будапешті. На Раді була присутня делегація селян із Закарпаття, яка звернулася зі скаргю про жорстокість угорців у краї. Делегати від Закарпаття просили військової допомоги. Полковник Д. Вітовський був проти військового втручання в Закарпаття, аргументуючи це браком відповідних частин. Голубовський не заперечував виправи українських військ на Закарпаття й дотримувався думки, що по злуці з Наддніпрянською Україною братам закарпатцям треба допомогти. Однак остаточного рішення прийнято не було»¹⁶.

Лонгин Цегельський пише, що С. Голубович на домагання полковника Д. Вітовського скликав у січні 1919 р. Раду Державних Секретарів, на засіданні якої заявив, що українські війська перейшли Карпати, громлять угорські залоги, зайняли цілі повіти. «На засіданні зчинилася нечувана буря: мовляв, полковник Вітовський розпочав на власну руку світову війну. Щоб вийти з цієї ситуації, Л. Цегельський, як секретар закордонних справ, порадив вислати до Будапешта нову делегацію із заявою, що ця експедиція на Закарпаття не є ворожим проявом стосовно угорців, а тільки превентивним заходом проти осади країни чехами і румунами. Зредаговано відповідну ноту та вислано з нею до Будапешта отця Рожанковського і Гната Цегельського...»¹⁷.

¹⁵ Вони боронили Карпатську Україну, С. 111.

¹⁶ Аліськевич М., Військова експедиція на Закарпаття, Літопис Червоної Калини, 1931, Ч. 4.

¹⁷ Вони боронили Карпатську Україну, С. 111.

До питання про історію виникнення і діяльність Гуцульської Республіки

Із вищесказаного видно, що відомості з приводу відступу українських військ на Закарпатті суперечливі. Ми не можемо відкидати і той факт, що галицькі січовики з'явилися в нашому краї без відома Є. Петрушевича. Наприкінці грудня 1918 р. під час переїзду з Відня через Будапешт, Є. Петрушевич мав розмову з тодішнім прем'єром Угорщини графом М. Каролі. Відносно Закарпаття останній визнав принцип самовизначення народів, а Петрушевич зі свого боку погодився займати нейтральну політику і передати вирішення «закарпатського питання» мировій конференції.

Незважаючи на короткочасність свого існування, у діяльності Гуцульської Республіки простежуються окремі елементи державотворення. З ініціативи С. Клочурака та його соратників у Ясіні і околицях організується адміністрація, яка бере на себе контроль і керівництво 20 тисячами населення. Гуцульська Республіка стала маленькою самостійною одиницею зі своєрідним парламентом-Гуцульською Народною Радою. Всі справи республіки обговорювали на засіданнях Ради, які були відкритими. Владу Гуцульської Республіки було поділено на чотири секції: військових і зовнішніх зв'язків (голова – С. Клочурак заступники – В. Климпуш і Д. Німчук); секція внутрішня (М. Іванюк, комендант міліції М. Могарнюк); секція господарська (Тимчук, підсекція лісова – С. Клочурак-батько); секція харчова (Ю. Кабалюк).

Військовим комендантом і головою Гуцульської Народної Ради був Степан Клочурак. Військо мало відзнаки української армії. У ньому існувала досить сувора дисципліна, а тому грабунки не зафіксовані. В. Гренджа-Донський писав, що за дрібні конфлікти, сварки, пиятику тощо староста М. Іванюк судив винуватців на кількагодинну чи кількаденну примусову суспільно-корисну працю. Внутрішня секція піклувалася також про культурно-освітні проблеми гуцулів. У школах навчання велося українською мовою, було організовано хор, який виступав на вечорах. Найважливішим завданням господарської, лісової та харчової секцій було нагодувати близько 20 тисяч населення. Лісова секція видавала дозвіл на рубку лісів. Завдяки С. Клочуракові до Ясіні прибували вагони з кукурудзою, цукром, що суттєво покращило матеріальне становище селян.

Гуцульська Республіка проіснувала до 11 червня 1919 р., тобто до тих пір, коли румунські війська увійшли до Ясіні. Багатьох членів Ради заарештували. Така доля спіткала і Степана Клочурака. Його батька румуни водили по селу і нещадно били, від чого він невдовзі помер. В. Климпуш і Д. Німчук щасливо дісталися до Галичини. Румуни господарювали в Ясінях більше року і відійшли тільки 30 червня 1920 р., коли чехословацька адміністрація перебрала цілу Мараморощину, за винятком Сигета та 14 сіл в його околицях, що відійшли до Румунії. Та, незважаючи на окупацію румунами Гуцульщини, місцеве населення продовжувало боротьбу в партизанських загонах. У 1939 р. гуцули прийняли рішення щороку увічнювати і урочисто відзначати день проголошення Гуцульської Республіки, без існування якої

не могло бути і Карпатської України. Загальновідомим є і той факт, що уряд А. Волошина, за заслуги гуцулів у боротьбі за незалежність краю, дозволив скликати Сойм у Рахові і тільки в силу об'єктивних обставин цього не сталося. Немає сумніву, що Гуцульська Республіка залишила помітний слід в історії визвольної боротьби закарпатських українців.